

УДК: 35.073+630.90+346.7

DOI: 10.35432/tisb282022285249

Сергей Саханенко

*професор кафедри публічного управління та регіоналістики
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», д.держ.упр., професор
<https://orcid.org/0000-0001-8376-0328>
e-mail: johamaran@gmail.com*

Наталья Колісніченко

*завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук
Навчально-наукового інституту публічної служби та управління
Національного університету «Одеська політехніка», д.держ.упр., професор
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>
e-mail: ird@ukr.net*

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ МІСЬКИМИ ЛІСАМИ В ПРОЦЕСІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Стаття присвячена дослідженню статусу міських лісів у структурі лісового фонду України та визначенню на цій основі напрямів вдосконалення системи управління та нормативно-правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування щодо лісів задля забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Встановлені проблеми міських лісів в Україні, у т.ч.:

- високий рівень фрагментарності міських лісів, що розмежовані іншими категоріями земель, а також дрібноконтурність лісних ділянок;
- низька господарська якість міських лісів;
- неефективна система управління міськими лісами, відсутність досвіду управління лісами в новоутворених територіальних громадах;
- неефективність ведення лісового господарства, що обумовлює брак фінансових ресурсів щодо ведення лісового господарства;
- відсутність належної охорони;
- низька інституційна спроможність впливу Державного агентства лісових ресурсів України щодо утримання та розвитку міських лісів, а також отримання інформації з боку органів місцевого самоврядування.

Визначено, що зазначені проблеми багато в чому обумовлені нечітким статусом міських лісів та браком відповідного правового регулювання.

Встановлено, що міськими лісами є ліса, які перебувають в межах міст як населених пунктів, що входять до складу територіальної громади й які перебувають у комунальній та державній власності або власність на які не розмежована. Міські ліси належать до категорій рекреаційно-оздоровчих лісів, захисних лісів та лісів природоохоронного й історико-культурного призначення. При цьому до міських лісів не належать зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів; окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках; самозалісені ділянки у межах населених пунктів з деревами, середній вік яких менше 30 років.

Доведено, що формування комунальної власності на ліси відбувалося поступово починаючи з 90-х рр. ХХ ст. внаслідок передачі органам місцевого самоврядування в межах

аграрної реформи лісів сільськогосподарських підприємств, а також за наслідками розмежування земель державної та комунальної власності, коли у власність територіальних громад сіл, селищ, міст передавались землі лісового фонду в межах населених пунктів.

Встановлено, що незважаючи на залишковий принцип утворення міських лісів близько 13% лісів України, що становить приблизно 1,3 млн гектарів, перебувають у постійному користуванні комунальних підприємств. При цьому частка лісів у користуванні комунальних лісгосподарських підприємств по областях є вкрай неоднорідною.

Сформовані принципи організації використання, охорони, захисту та відтворення міських лісів:

- 1) врахування цільового призначення та захисних функцій міських лісів;
- 2) раціонального, безперервного, невиснажливого використання міських лісів для задоволення потреб територіальної громади в захисних функціях міських лісів;
- 3) забезпечення охорони та захисту міських лісів;
- 4) забезпечення умов для відтворення міських лісів;
- 5) покращення умов для відпочинку населення шляхом здійснення системи заходів у міських лісах без порушення природного лісового середовища;
- 6) сталого розвитку територіальної громади (збалансованого розвитку економіки, соціальної сфери та поліпшення стану навколишнього природного середовища).

Розроблені пропозиції щодо розширення та більш чіткого визначення компетенції органів місцевого самоврядування в сфері використання, організації охорони, захисту, відтворення міських лісів.

Ключові слова: ліси, лісова політика, категорії лісів, міські ліси, комунальні ліси, ліси в межах населених пунктів, лісне законодавство.

Sierhiei Sakhanienko

*Professor of the Department of Public Administration and Regionalism
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
<https://orcid.org/0000-0001-8376-0328>
e-mail: johamaran@gmail.com*

Natalia Kolisnichenko

*Head of the Department of Social and Humanitarian Sciences
ESI of Public Service and Administration Odesa Polytechnic National University,
Doctor of Sciences in Public Administration, Full Professor,
<https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>
e-mail: ird@ukr.net*

PROBLEMS OF URBAN FOREST MANAGEMENT IN THE PROCESSES OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF LOCAL COMMUNITIES

The article is dedicated to the research of the status of urban forests in the structure of Ukraine's forest fund and the determination of directions for improving the management and normative-legal regulation of the activities of local self-government bodies regarding forests to ensure sustainable development of territorial communities.

The identified problems of urban forests in Ukraine include:

- High level of fragmentation of urban forests, which are delimited by other land categories, as well as the small-scale nature of forest areas.

- Low economic quality of urban forests.
- Ineffective system of urban forest management, lack of experience in forest management in newly formed territorial communities.
- Inefficiency of forest management, resulting in a lack of financial resources for forest management.
- Lack of proper protection.
- Low institutional capacity of the State Agency of Forest Resources of Ukraine to maintain and develop urban forests, as well as to obtain information from local self-government bodies.

It has been determined that these problems are largely due to the unclear status of urban forests and the lack of appropriate legal regulation.

It has been established that urban forests are forests located within cities as populated areas that are part of the territorial community and are either owned by municipalities or the state, or the ownership of which is not delimited. Urban forests belong to the categories of recreational and health forests, protective forests, and forests of nature conservation and historical-cultural significance. However, green areas within populated areas (parks, gardens, squares, boulevards, etc.) that are not classified as forests, individual trees and groups of trees, shrubs on agricultural land, personal plots, cottage plots, and garden plots, as well as self-afforested areas within populated areas with trees whose average age is less than 30 years, are not considered urban forests.

It has been proven that the formation of municipal ownership of forests took place gradually starting from the 1990s as a result of transferring forests from agricultural enterprises to local self-government bodies within the agrarian reform, as well as as a result of delimitation of state and municipal lands, when lands of the forest fund within populated areas were transferred to the ownership of territorial communities of villages, towns, and cities.

It has been established that despite the residual principle of forming urban forests, approximately 13% of Ukraine's forests, which amounts to approximately 1.3 million hectares, are under the permanent use of municipal enterprises. However, the share of forests under the management of municipal forestry enterprises varies significantly by region.

The following principles have been formulated for the organization of the use, protection, conservation, and regeneration of urban forests:

Taking into account the purpose and protective functions of urban forests.

Rational, continuous, and sustainable use of urban forests to meet the needs of territorial communities in the protective functions of urban forests.

Ensuring the protection and conservation of urban forests.

Providing conditions for the regeneration of urban forests.

Improving conditions for recreational activities of the population by implementing measures in urban forests without disrupting the natural forest environment.

Sustainable development of the territorial community, including balanced economic development, social welfare improvement, and environmental conservation.

Proposals have been developed to expand and clarify the competencies of local self-government bodies regarding the use, organization of protection, conservation, and regeneration of urban forests.

Key words: forests, forest categories, urban forests, municipal forests, forests within populated areas, forest law.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Загальна площа лісового фонду України становить – понад 10,4 млн га, а лісистість території країни становить близько 16%. Попри відносно низький середній рівень лісистості території, ліса України вносять неоціненний внесок у збереження життя громадян, відіграють значну роль у досягненні цілей у сфері сталого розвитку та забезпечують нинішньому та майбутнім поколінням економічні, екологічні та соціальні

блага. З врахуванням зазначеного, Президентом України започатковано екологічну ініціативу «Масштабне заліснення України» [17], а урядом України прийнята Державна стратегія управління лісами України до 2035 р. [22].

Цілі в галузі сталого розвитку територіальних громад можуть бути досягнуті, у т.ч. за допомогою ефективної організації лісового господарства як єдиної взаємопов'язаної системи заходів щодо раціонального використання, охорони, захисту, відтворення лісів та лісорозведення з дотриманням балансу економічних, екологічних та соціальних інтересів. Економічна складова сталого розвитку полягає в оптимальному отриманні доходу територіальними громадами від використання лісових ресурсів, включаючи заготівлю, збирання, переробку, при збереженні їхньої екологічної цінності. Екологічна складова сталого розвитку територіальних громад забезпечується роллю лісів, зокрема, запобіганням деградації земель, зниженням ризику повеней, збереженням чистоти повітря, зниженням ризику зсувів, посух, заповищення бур та інших стихійних лих, збереженням біорізноманіття. Соціальна складова сталого розвитку територіальних громад реалізується за допомогою забезпечення прав та інтересів організацій та груп людей у процесі лісокористування, охорони, захисту, відтворення лісів та лісорозведення.

Внаслідок різноманітних процесів у складі міських територіальних громад з'явився достатньо великий лісовий фонд. В контексті сталого розвитку територіальних громад слід зазначити, що міські ліси виконують переважно екологічні та соціальні функції, а не економічні. Однак міським лісам в Україні притаманно ряд проблем, про що зазначалося в ряді досліджень [11]. Серед них:

- високий рівень фрагментарності міських лісів, що розмежовані іншими категоріями земель, а також дрібноконтурність лісних ділянок;
- низька господарська якість міських лісів;
- неефективна система управління міськими лісами, відсутність досвіду управління лісами в новоутворених територіальних громадах;
- неефективність ведення лісового господарства, що обумовлює брак фінансових ресурсів щодо ведення лісового господарства;
- відсутність належної охорони;
- низька інституційна спроможність впливу Державного агентства лісових ресурсів України (Держлісагенство) щодо утримання та розвитку міських лісів, а також отримання інформації з боку органів місцевого самоврядування.

Зазначені проблеми багато в чому обумовлені нечітким статусом міських лісів та браком відповідного правового регулювання.

Слід зазначити, що попри політики децентралізації в Україні, останнім часом спостерігається тенденція до одержавлення лісової справи. Зокрема, в Держлісагенством розроблений проєкт Закону «Про особливості управління об'єктами державної власності в лісовій галузі та порядок утворення та діяльності спеціалізованого державного лісогосподарського акціонерного товариства «Ліси України» [21], яким запропоновано позбавити територіальні громади прав власності на земельні ділянки лісогосподарського призначення під виглядом визначення особливостей утворення та діяльності спеціалізованого державного лісогосподарського акціонерного товариства «Ліси України».

Досить наполегливо проти зазначеного законопроекту виступила муніципальна спільнота України [7], а на сайті Президента України була зареєстрована відповідна електронна петиція, яка набрала потрібну кількість голосів для розгляду [15]. Основні зауваження щодо зазначеного законопроекту зводяться до того, що створення єдиного суб'єкта господарювання у сфері лісового господарства призведе до низки негативних наслідків, у т.ч.:

монополізація ринку деревини, усунення місцевих малих і середніх виробників від доступу до лісового ресурсу призведе до підвищення корупційних ризиків;

територіальні громади залишаються без значної частини податків та зборів, оскільки для багатьох громад лісова та деревообробна галузі є основним наповнювачем місцевого бюджету;

централізація управлінських процесів обмежить вплив територіальних громад на прийняття рішень із ведення лісового господарства, розвитку деревообробної галузі в регіонах, що унеможлиблює прийняття оперативних рішень та вжиття заходів у разі виникнення надзвичайної ситуації під час воєнного стану в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблематиці міських лісів в Україні присвячене не так багато публікацій й вона відтіняється загальною проблематикою статусу лісів. Так, Ганна Гарварт звертає увагу на велику кількість підходів та багатополлярність поняття «ліс» [2]. Проблемні питання понятійного апарату у сфері державного регулювання лісгосподарських відносин розбирає Віталій Печуляк [16]. Олена Степська присвятила своє дослідження лісу як об'єкту правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві України [25]. Марина Заверюха визначає межу правового регулювання використання земель лісгосподарського призначення з боку органів місцевого самоврядування [4]. Мар'яна Свинтух аналізує правове регулювання земель лісового фонду [23].

Основний масив публікацій за тематикою статті присвячений проблемам формування комунальної власності на ліси. На думку Анатолія Карпука формування комунального сектора у лісокористуванні має базуватися на залісненні за рахунок місцевого бюджету наближених до населених пунктів малопродуктивних земель. Це дасть можливість поступово нарощувати асиміляційну місткість урбанізованих територій і створювати лісовий фонд, який буде використовуватися виключно для потреб територіальної громади [10]. Докладно проаналізувавши проблеми власності та користування на землях лісгосподарського призначення Ілля Каракаш доходить до висновку, що право комунальної власності на ліси набувається через набуття право власності на землі лісгосподарського значення [9]. До аналогічного висновку, що право комунальної власності на ліси нерозривно пов'язане з відповідним правом власності на земельні лісові ділянки доходить також колектив авторів на чолі з Ольгою Зігрій [8].

Наталія Юрчишин цілком справедливо зазначає, що ключовим питанням реформування лісових правовідносин є проблема вибору оптимальної форми власності на ліси в Україні, причому у даному відношенні слід враховувати й особливості окремих регіонів. Вона доводить, що ефективне функціонування лісгосподарської галузі України в умовах ринкової економіки потребує розвитку та вдосконалення комунальної власності на ліси, а збереження монопольної державної власності було недоцільним з економічного погляду. Крім цього, закріплення різноманітних форм власності на ліси з часом призведе до більш рівномірного використання лісів, аніж при домінуванні монопольного володіння однієї із форм власності на даний природний ресурс [27].

Роман Смолярчук присвятив окреме дослідження проблемам формування та розвитку комунальних лісів в Україні. На його думку, формування лісів комунальної власності здійснюється за залишковим принципом, оскільки належність лісів до комунальної власності та випадки набуття територіальними громадами права комунальної власності на ліси є надто обмеженими. Автор докладно вивчає підстави для набуття територіальними громадами права комунальної власності на ліси та відповідні випадки [24].

З посиланням на документи ООН Олександр Шубалій зазначає, що загальними проблемами у перетворення відносин власності у сфері лісових ресурсів є: нечіткий розподіл ролей та обов'язків, відсутність гарантій прав на земельні й лісові ресурси, що може призвести до конфліктів; поширення таких явищ, як несправедливість, позбавлення прав місцевих громад, які функціонують за рахунок лісу; недостатність можливостей у власників прав володіння і користування для реалізації своїх прав щодо забезпечення сталого

управління лісовими ресурсами через обмеженість фінансових ресурсів; істотна обмеженість можливостей державних інститутів щодо підтримки власників прав володіння й користування та забезпечення дотримання нормативних вимог; відсутність транспарентності та низький рівень участі основних зацікавлених сторін у процесі прийняття рішень про права володіння і користування лісами [26].

Як можна помітити, навіть за назвами даних досліджень, проблематика міських лісів є майже не досліджуваною. Сама категорія «міські ліси» не є поширеною та використовується здебільше у публікаціях біологічної спрямованості, а не юридичної чи управлінської [див., напр.: 12]. Це ж саме стосується суміжних категорій «ліси населених пунктів», «комунальні ліси», «сільські (колгоспні ліси)», тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження статусу міських лісів у структурі лісового фонду України та визначення на цій основі напрямів вдосконалення управління та нормативно-правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування щодо лісів задля забезпечення сталого розвитку територіальних громад.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відповідно до ст. 1 Лісового кодексу України [13] ліс – тип природних комплексів (екосистема), у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані у своєму розвитку, впливають один на одного і на навколишнє природне середовище.

Внаслідок політики децентралізації, в Україні створена модель повсюдності місцевого самоврядування внаслідок чого всі ліси входять до територій сільських, селищних, міських територіальних громад. У ст. 142 Конституції України, закріплене, що матеріальною й фінансовою основою місцевого самоврядування виступає земля та ін. природні ресурси, які знаходяться у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах та об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Зазначеним положенням передбачено, таким чином, й право комунальної власності на ліси, що також знайшло своє втілення у ст. 9 Лісового кодексу України, відповідно до якої у комунальній власності перебувають ліси в межах населених пунктів, крім лісів, що перебувають у державній або приватній власності. У комунальній власності можуть перебувати й інші ліси, набуті або віднесені до об'єктів комунальної власності в установленому законом порядку. У ст. 56 Земельного кодексу України [6] закріплене, що землі лісогосподарського призначення можуть перебувати у державній, комунальній та приватній власності. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [20] право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування.

Відповідно до ст. 33 Лісового кодексу України сільські, селищні, міські ради у сфері лісових відносин на відповідній території:

передають у власність, надають у постійне користування земельні лісові ділянки, що перебувають у комунальній власності, в межах сіл, селищ, міст і припиняють права користування ними;

приймають рішення про виділення в установленому порядку для довгострокового тимчасового користування лісами лісових ділянок, що перебувають у комунальній власності, в межах сіл, селищ, міст і припиняють права користування ними;

беруть участь у здійсненні заходів щодо охорони і захисту лісів, ліквідації наслідків стихійних явищ, лісових пожеж, залучають у встановленому порядку до цих робіт населення, транспортні й інші технічні засоби та обладнання;

забезпечують охорону, захист, відтворення, підвищення продуктивності лісових

насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, дотримання правил і норм використання лісових ресурсів у межах лісів комунальної власності, не наданих у користування;

організують благоустрій лісових ділянок і культурно-побутове обслуговування відпочиваючих у лісах, що використовуються для цих цілей;

встановлюють порядок використання коштів, що виділяються з місцевого бюджету на ведення лісового господарства.

Формування комунальної власності на ліси відбувалося поступово починаючи з 90-х рр. ХХ ст. внаслідок передачі органам місцевого самоврядування в межах аграрної реформи лісів сільськогосподарських підприємств (колишніх колгоспних лісів), а також за наслідками розмежування земель державної та комунальної власності, коли у власність територіальних громад сіл, селищ, міст передавались землі лісового фонду в межах населених пунктів. Також у певний період землі лісового фонду державної власності за межами населених пунктів могли надаватись у постійне користування спеціалізованим комунальним підприємствам для ведення лісового господарства.

Як зазначає Роман Смолярчук на сучасному етапі підставами для набуття територіальними громадами права комунальної власності на ліси є такі випадки: 1) передача із державної в комунальну власність земельних лісових ділянок, не наданих в постійне користування; 2) передача із земель державної власності земельних лісових ділянок, що надані в постійне користування – у разі їх попереднього вилучення за погодженням із постійним лісокористувачем; 3) при включенні земельних лісових ділянок державної власності в межі населеного пункту, крім земель, які не можуть передаватися у комунальну власність; 4) передача цілісних майнових комплексів постійних лісокористувачів державної форми власності, їх структурних підрозділів, із державної у комунальну власність; 5) у разі добровільної відмови власника земельної лісової ділянки на користь територіальної громади за його заявою; 6) у разі прийняття територіальною громадою спадщини, або визнання судом спадщини відумерлою; 7) шляхом викупу органами місцевого самоврядування земельних лісових ділянок для суспільних потреб, або набуття в інший не заборонений законом спосіб із приватної в комунальну власність [24]. Також не виключається можливість створення лісів (лісорозведення) на землях комунальної власності як в межах, так й за межами населених пунктів.

Від так у складі лісового фонду України представлені комунальні ліси й це є також досить поширеною практикою в країнах Європи [3]. Враховуючі, що більшість з територіальних громад в Україні належить до категорії міських (близько 1 тис. громад з 1469), то ліси комунальної форми власності цілком правомірне характеризувати також як міські ліси. Відповідно до Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України міський ліс – лісовий масив або ділянка лісу, розташовані в межах населеного пункту [19]. При цьому, відповідно до ст. 4 Лісового кодексу України до міських лісів не належать:

зелені насадження в межах населених пунктів (парки, сади, сквери, бульвари тощо), які не віднесені в установленому порядку до лісів;

окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, присадибних, дачних і садових ділянках;

самозалісені ділянки у межах населених пунктів з деревами, середній вік яких менше 30 років.

Незважаючи на залишковий принцип утворення міських лісів за даними Держлісагентства близько 13% лісів України, що становить приблизно 1,3 млн гектарів, перебувають у постійному користуванні комунальних підприємств. У приватній власності знаходиться менше 0,1% лісів. Решта, тобто майже 83% лісового фонду, належить до

державної власності та надані різним постійним користувачам (рис. 1).

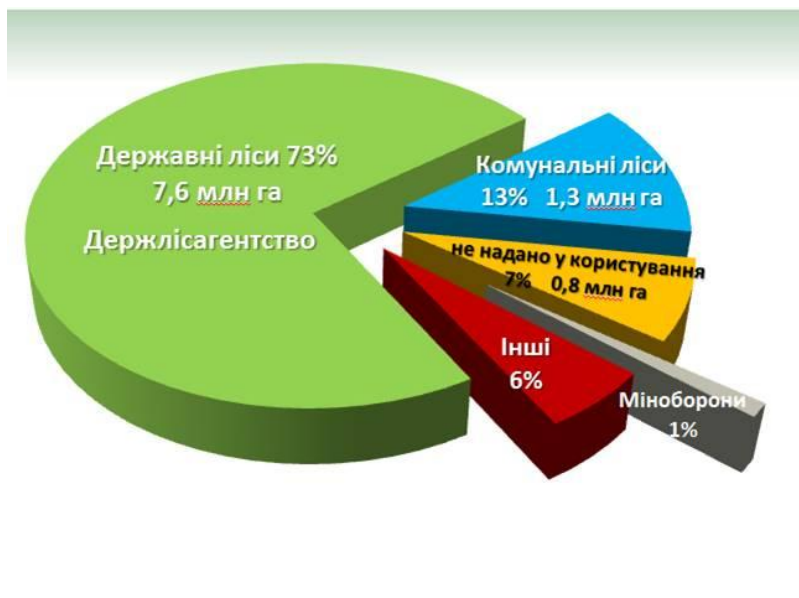

Рис. 1. Розподіл загальної площі земель лісового фонду України за відомчою підпорядкованістю [5]

За дещо застарілими даними Державного лісового кадастру [1] комунальні ліси характеризуються наступними показниками (таблиця 1):

Таблиця 1

Ліси, що перебувають у віданні органів місцевого самоврядування за формами власності

Форми власності	Площа лісових ділянок, га
Автономна Республіка Крим	
ліси комунальної власності)	203,7
Вінницька область	
ліси державної власності	109 203
ліси комунальної власності	0,5
Волинська область	
ліси державної власності	65 282
Дніпропетровська	
ліси державної власності	11 133
ліси комунальної власності	0,7
Донецька область	
ліси державної власності	10 460
Житомирська область	
ліси державної власності	294 378
ліси комунальної власності	5,8
Закарпатська область	
ліси державної власності	8 487
ліси комунальної власності	81,6
Запорізька область	
ліси державної власності	4 921
Івано-Франківська область	
ліси державної власності	81 181

Київська область	
ліси державної власності	8 465
Кіровоградська область	
ліси державної власності	1 821
Луганська область	
ліси державної власності	4 963
Львівська область	
ліси державної власності	141 096
ліси комунальної власності	152
Миколаївська область	
ліси державної власності	4 148
Одеська область	
ліси державної власності	13 893
ліси комунальної власності	39,2
Полтавська область	
ліси державної власності	12 205
Рівненська область	
ліси державної власності	12 750
ліси комунальної власності	123
Сумська область	
ліси державної власності	154 490
Тернопільська область	
ліси державної власності	26 181
Харківська область	
ліси державної власності	3 925
Херсонська область	
ліси державної власності	1 891
ліси комунальної власності	134
Хмельницька область	
ліси державної власності	1 956
Черкаська область	
ліси державної власності	2 653
Чернівецька область	
	72
Чернігівська область	
ліси державної власності	226 776
ліси комунальної власності	4 223
м. Київ	
ліси державної власності	32 445
м. Севастополь	
ліси державної власності	2 491
Разом:	
ліси державної власності	1 327 348
ліси комунальної власності	4 963

Частка лісів у користуванні комунальних лісогосподарських підприємств по областях є дуже неоднорідною. Ця частка є найбільшою у Сумській (34,2 % від усіх лісів області), Чернігівській (32,6 %), Вінницькій (29,8 %), Житомирській (27,2 %) та Хмельницькій (25,9 %) областях, а, наприклад, у Черкаській області така частка складала 6,5 %. [14].

Як можна поміти, категорія «міські ліси» (комунальні ліси) використовується щодо різних об'єктів:

По-перше, всі ліси, що перебувають у віданні органів місцевого самоврядування та використанні комунальних підприємств, у т.ч. ліси державної та комунальної форми власності, ліси в межах та за межами населених пунктів у складі територіальних громад.

По-друге, всі ліси, що перебувають в межах населених пунктів, у т.ч. ліси державної та комунальної форми власності, ліси, що використовуються державними та комунальними підприємствами.

По-третє, ліси, що перебувають в межах населених пунктів, належать до комунальної форми власності та використовуються комунальними підприємствами.

Розширене тлумачення міських лісів, як всіх лісів, що перебувають в межах територіальної громади, що іноді зустрічається на рівні журналістських публікацій, ми відкидаємо, адже всі ліса в Україні у будь-якому випадку перебувають у складі територіальних громад. З іншого боку, помітимо, що території багатьох міських територіальних громад збігаються з межами міста.

Отже, під міськими лісами ми вважаємо ліса, які перебувають в межах міст як населених пунктів, що входять до складу територіальної громади й які перебувають у комунальній та державній власності або власність на які не розмежована. При цьому ми вважаємо ненормальною та такою, що не відповідає принципам місцевого самоврядування ситуацію наявності в межах міст лісів державної форми власності. На наш погляд, останні мають передаватися до комунальної форми власності.

Міські ліси належать до категорій рекреаційно-оздоровчих лісів, захисних лісів та лісів природоохоронного й історико-культурного призначення.

Відповідно до діючих норм [18], до лісів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення відносяться лісові ділянки, що виконують природоохоронну, естетичну функцію, є об'єктами науково-дослідних робіт на довгочасну перспективу, сприяють забезпеченню охорони унікальних та інших особливо цінних природних комплексів та історико-культурних об'єктів, зокрема:

- 1) розташовані в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;
- 2) розташовані в межах історико-культурних заповідників, меморіальних комплексів, місць, пов'язаних з важливими історичними подіями, охоронних зон пам'яток історії, археології, містобудування та архітектури, монументального мистецтва.

До рекреаційно-оздоровчих лісів відносяться лісові ділянки, що виконують рекреаційну, санітарно-гігієнічну та оздоровчу функцію, використовуються для туризму, зайняття спортом, санаторно-курортного лікування та відпочинку населення і розташовані:

- 1) у межах міст, селищ та інших населених пунктів;
- 2) у межах округів санітарної охорони лікувально-оздоровчих територій і курортів;
- 3) у межах поясів зон санітарної охорони водних об'єктів;
- 4) у лісах зелених зон навколо населених пунктів (ліси та лісопарки).
- 5) поза межами лісів зелених зон.

До категорії захисних лісів відносяться лісові ділянки, що виконують функцію захисту навколишнього природного середовища та інженерних об'єктів від негативного впливу природних та антропогенних факторів, зокрема: лісові насадження лінійного типу, у т.ч. лісові смуги уздовж забудованих територій населених пунктів.

Міські ліси підлягають освоєнню з метою збереження середовищеутворювальних, водоохоронних, захисних, санітарно-гігієнічних, оздоровчих та інших корисних функцій лісів з одночасним використанням лісів за умови, якщо це використання сумісне з цільовим призначенням міських природних територій. Основними територіальними одиницями управління у сфері використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів є комунальні лісництва та адміністрації лісопарків.

Відповідно до Державної стратегії управління лісами України до 2035 р. [22] ліси

комунальної власності, площа та стан деревостанів яких є недостатніми для забезпечення ефективного ведення лісового господарства повинні бути переданими за наявності згоди відповідного органу місцевого самоврядування у державну власність. Ліси комунальної власності повинні фінансуватися за рахунок коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища. Пріоритетним завданням для комунальних лісгосподарських підприємств є забезпечення державної реєстрації права постійного користування земельними ділянками лісгосподарського призначення. При цьому координація та моніторинг дотримання лісгосподарських заходів у лісах комунальної власності та надання юридичної, освітньої, консультаційної підтримки комунальним лісокористувачам покладається на Держлісагентство.

Керуючись загальними положеннями Лісового кодексу України в питаннях інструктивно-розпорядничього характеру міські ліси підпадають багато в чому під нормативне регулювання органів місцевого самоврядування. Від так, на рівні міських територіальних громад мають бути врегульовані ряд питань, які й забезпечуватиме ефективно управління, експлуатацію та охорону міських лісів. На наш погляд, зазначені питання мають бути закріплені у статуті територіальних громад, а також у вигляді окремого муніципального акту.

Як уявляється, організація використання, охорони, захисту та відтворення міських лісів має ґрунтуватися на наступних принципах:

- 1) врахування цільового призначення та захисних функцій міських лісів;
- 2) раціонального, безперервного, невиснажливого використання міських лісів для задоволення потреб територіальної громади в захисних функціях міських лісів;
- 3) забезпечення охорони та захисту міських лісів;
- 4) забезпечення умов для відтворення міських лісів;
- 5) покращення умов для відпочинку населення шляхом здійснення системи заходів у міських лісах без порушення природного лісового середовища;
- 6) сталого розвитку територіальної громади (збалансованого розвитку економіки, соціальної сфери та поліпшення стану навколишнього природного середовища).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнюючи викладений матеріал, вважаємо, що на додаток до ст. 33 Лісового кодексу України у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» має бути розширена та більш чітко виписана компетенція органів місцевого самоврядування в сфері використання, організації охорони, захисту, відтворення міських лісів. Зокрема, органи місцевого самоврядування з метою організації використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів повинні мати наступні повноваження:

розробляти та затверджувати довгострокові цільові програми організації використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів;

встановлювати ставки плати за одиницю обсягу лісових ресурсів та ставки плати за одиницю площі лісової ділянки міських лісів, що перебувають у власності територіальної громади, з метою її оренди;

встановлювати ставки плати за одиницю обсягу деревини на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;

розробляти та затверджувати лісгосподарські регламенти лісництв, адміністрацій лісопарків, розташованих на землях населених пунктів, на яких розташовані міські ліси;

здійснювати організацію проведення лісоустрою щодо лісових ділянок, які перебувають у власності територіальної громади шляхом розміщення муніципальних замовлень виконання робіт, надання послуг з лісоустрою у порядку;

створювати, реорганізувати та ліквідувати комунальні підприємства та установи в галузі організації використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів;

здійснювати організацію використання міських лісів;
проводити муніципальну експертизу проектів освоєння лісів;
здійснювати організацію благоустрою міських лісів;
здійснювати організацію охорони міських лісів від пожеж;
здійснювати організацію захисту міських лісів від шкідливих організмів;
здійснювати організацію лісозахисного районування лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
здійснювати організацію лісопатологічних обстежень лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
здійснювати організацію лісопатологічного моніторингу лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
здійснює організацію наземних робіт з локалізації та ліквідації вогнищ шкідливих організмів на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
обмежувати перебування громадян на лісових ділянках міських лісів, що у власності територіальної громади та в'їзд до них транспортних засобів, а також проведення певних видів робіт;
встановлювати спеціальний протипожежний режим у межах відповідних населених пунктів;
забезпечувати оповіщення населення про обмеження перебування на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади, на час проведення заходів з локалізації та ліквідації вогнищ шкідливих організмів;
здійснювати організацію санітарнооздоровчих заходів на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
здійснювати організацію заходів щодо ліквідації наслідків лісових пожеж надзвичайної ситуації на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади, у тому числі на землях, наданих в оренду для заготівлі деревини;
здійснювати планування профілактичних та реабілітаційних заходів на лісових ділянках міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади, у тому числі заходів з охорони, захисту та відтворення цих лісів;
здійснювати організацію відтворення лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
здійснювати лісовий контроль щодо лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади;
виділяти особливо захисні ділянки лісових ділянок міських лісів, що знаходяться у власності територіальної громади і встановлювати їх межі;
приймати рішення про залучення громадян до виконання на добровільній основі соціально значимих для територіальної громади робіт (у тому числі чергувань) з метою вирішення питань організації використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів;
інформування населення про правовий статус міських лісів, а також про правила їх використання, охорони, захисту та відтворення;
подання щорічного звіту про реалізацію заходів у сфері організації використання, охорони, захисту, відтворення міських лісів Державному агентству лісових ресурсів України.

Література

1. Відомості Державного лісового кадастру. URL: <https://data.gov.ua/dataset/341e5bd6-3855-4507-9a53-f95a9a1e3035> (дата звернення 20.12.2022)
2. Гарварт Г. А. Проблема визначення поняття «ліс» як об'єкта правового регулювання. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і

природокористування України. Серія : Право. 2012. Вип. 173(3). С. 142-148

3. Головка А. А. Особливості лісокористування у лісах комунальної власності та участь місцевих територіальних громад у формуванні лісової політики в країнах Європи. Науковий вісник НЛТУ України. 2014. Вип. 24.10. С. 168-173.

4. Заверюха М. М. До питання правового регулювання використання земель лісогосподарського призначення в Україні. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2015. Вип. 3. С. 108-123.

5. Загальна характеристика лісів України/ Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini> (дата звернення: 21.12.2022)

6. Земельний кодекс України: Кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III

7. Земельні ділянки лісогосподарського призначення повинні залишатися у громад: URL: <https://auc.org.ua/novyna/zemelni-dilyanky-lisogospodarskogo-pryznachennya-povynni-zalyshatsya-u-gromad> (дата звернення 20.05.2023)

8. Зигрій О. В., Ковальчук Ю. П., Кондрат Т. М. Правове регулювання права власності на лісові угіддя та об'єкти рослинного світу. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 4. С. 167-173.

9. Каракаш І. І. Право власності та користування на землях лісогосподарського призначення. Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2012. Т. 12. С. 214-226

10. Карпук А. Реформування відносин власності у сфері лісокористування: пріоритети та інституціональні обмеження. Економіст. 2014. № 2. С. 37-40

11. Комунальні ліси України: Аналітична записка. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/Komunalni_lisy3011.pdf (дата звернення: 20.12.2022)

12. Лакида І. П. Особливості оцінювання біопродуктивності рекреаційно-оздоровчих лісів на прикладі штучних сосняків міських лісів Києва. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.6. С. 71-78.

13. Лісовий кодекс України: Кодекс України від 21.01.1994 № 3852-XII

14. Оборська А.Е., Жила А.С., Матейко І.М., Жила Т.Б. Комунальні лісогосподарські підприємства і місцеві громади. Інформаційний довідник. К: «ЦП Компрінт», 2017. 110 с.

15. Петиція №22/181324-еп. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/181324> (дата звернення: 20.12.2022).

16. Печуляк В. П. Лісовий фонд чи лісові землі: проблемні питання понятійного апарату у сфері державного регулювання лісогосподарських відносин. Фінансове право. 2012. № 3. С. 38-42.

17. Про деякі заходи щодо збереження та відтворення лісів: Указ Президента України від 07.06.2021 № 228/2021

18. Про затвердження Порядку поділу лісів на категорії та виділення особливо захисних лісових ділянок: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 №733

19. Про затвердження Правил утримання зелених насаджень у населених пунктах України: Міністерства будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України від 10.04.2006 №105

20. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР

21. Про особливості управління об'єктами державної власності в лісовій галузі та порядок утворення та діяльності спеціалізованого державного лісогосподарського акціонерного товариства «Ліси України»: проект Закону. URL: <https://forest.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/13122022-povidomlennya-pro-oprilyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayini-pro-osoblivosti-upravlinnya-obyektami-derzhavnoyi-vlasnosti-v-lisovij-galuzi-ta-poryadok-utvorennya-ta-diyalnosti-specializovanogo-derzhavnogo-lisogospodarskogo-akcionernogo-tovaristva-lisi-ukrayini> (дата звернення 20.01.2023)

22. Про схвалення Стратегії державної стратегії управління лісами України до 2035 р: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 №1777-р

23. Свинтух М. Б. Правове регулювання земель лісового фонду. Український журнал прикладної економіки. 2016. Т. 1, № 1. С. 163-170
24. Смолярчук Р. Ф. Проблеми формування і розвитку права комунальної власності на ліси в Україні. Вісник Одеського національного університету. Серія : Правознавство. 2018. Т. 23, Вип. 2. С. 35-44.
25. Степська О. В., Заверюха М.М. Ліс як об'єкт правового регулювання в лісовому та земельному законодавстві України. Часопис Київського університету права. 2016. № 2. С. 281-285.
26. Шубалий О. Пріоритетні напрями розвитку інституту власності на лісові землі. Економіст. 2017. № 12. С. 35-39.
27. Юрчишин Н. Г. Сучасний стан та перспективи реформування інституту права власності на ліси в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2012. Вип. 64. С. 396-402.

References

1. Vidomosti Derzhavnoho lisovoho kadastru. URL: <https://data.gov.ua/dataset/341e5bd6-3855-4507-9a53-f95a9a1e3035> (data zvernennya 20.12.2022)
2. Harvart H . A. Problema vyznachennya ponyattya «lis» yak ob'yekta pravovoho rehulyuvannya. Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny. Seriya : Pravo. 2012. Vyp. 173(3). С. 142-148
3. Holovko A. A. Osoblyvosti lisokorystuvannya u lisakh komunal'noyi vlasnosti ta uchasti mistsevykh terytorial'nykh hromad u formuvanni lisovoyi polityky v krayinakh Yevropy. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny. 2014. Vyp. 24.10. С. 168-173.
4. Zaveryukha M. M. Do pytan' pravovoho rehulyuvannya vykorystannya zemel' lisohospodars'koho pryznachennya v Ukrayini. Visnyk Chernivets'koho fakul'tetu Natsional'noho universytetu "Odes'ka yurydychna akademiya". 2015. Vyp. 3. С. 108-123.
5. Zahal'na kharakterystyka lisiv Ukrayiny/ Derzhavne ahentstvo lisovykh resursiv Ukrayiny. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini> (data zvernennya: 21.12.2022)
6. Zemel'nyy kodeks Ukrayiny: Kodeks Ukrayiny vid 25.10.2001 № 2768-III
7. Zemel'ni dilyanky lisohospodars'koho pryznachennya povynni zalyshatysya v hromadi: URL: <https://auc.org.ua/novyna/zemelni-dilyanky-lis-ogospodarskogo-pryznachennya-povynni-zalyshatysya-u-gromad> (data zvernennya 20.05.2023)
8. Zihriy O. V., Koval'chuk YU. P., Kondrat T. M. Pravove rehulyuvannya prava vlasnosti na lisove gospodarstvo ta ob'yekty roslynnoho svitu. Aktual'ni problemy pravoznavstva. 2019. Vyp. 4. С. 167-173.
9. Karakash I. I. Pravo vlasnosti ta korystuvannya na zemlyakh lisohospodars'koho pryznachennya. Naukovi pratsi Natsional'noho universytetu "Odes'ka yurydychna akademiya". 2012. Т. 12. С. 214-226
10. Karpuk A. Reformuvannya vidnosyn vlasnosti u sferi lisokorystuvannya: priorytety ta instyutsiyni obmezheniya. Ekonomist. 2014. № 2. S. 37-40
11. Komunal'ni lisy Ukrayiny: Analychna zapyska. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/Komunalni_lisy3011.pdf (data zvernennya: 20.12.2022)
12. Lakyda I. Osoblyvosti otsynyuvannya bioproduktyvnosti rekreatsiyno-ozdorovchykh lisiv na prykladi shtuchnykh sosnyakiv mis'kykh lisiv Kyieva. Naukovyy visnyk NLTU Ukrayiny. 2015. Vyp. 25.6. С. 71-78.
13. Lisovyy kodeks Ukrayiny: Kodeks Ukrayiny vid 21.01.1994 № 3852-XII.
14. Obors'ka A.E., Zhyla A.S., Mateyko I.M., Zhyla T.B. Komunal'ni lisohospodars'ki pidpryyemstva i mistsevi hromady. Informatsiynyy dovidnyk. K: «TSP Komprynt», 2017. 110 с.
15. Petytsiya №22/181324-ep. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/181324> (data: 20.12.2022).
16. Pechulyak V . stor Lisovyy fond chy lisovi zemli: problemni pytannya ponyatiynoho aparatu u sferi derzhavnoho rehulyuvannya lisohospodars'kykh vidnosyn. Finansove pravo. 2012. № 3. S. 38-42.

17. Pro deyaki zakhody shchodo zberezhennya ta vidtvorennya lisiv: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 06.07.2021 № 228/2021
18. Pro zatverdzhennya Poryadku podilu lisiv na katehoriyi ta vydilennya osoblyvo zakhysnykh lisovykh dilyan k: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.05.2007 №733.
19. Pro zatverdzhennya Pravyl utrymannya zelenykh nasadzen' u naselenykh punktakh Ukrainy: Ministerstva budivnytstva tva, arkhitektury ta zhytlovo-komunal'noho hospodarstva Ukrainy vid 10.04.2006 № 105.
20. Pro mistseve samovryaduvannya v Ukraini: Zakon vid 21.05.1997 № 280/97-VR.
21. spetsializovanoho derzhavnogo lisohospodars'koho aktsionernoho tovarystva «Lisy Ukrainy»: projekt Zak on. URL: <https://forest.gov.ua/regulyatorna-diyalnist/proekti-regulyatornih-aktiv/13122022-povidomlennya-pro-oprilyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayini-pro-osoblivosti-upravlinnya-obyektami-derzhavnoyi-vlasnosti-v-lisovij-galuzi-ta-poryadok-utvorennya-ta-diyalnosti-specializovanogo-derzhavnogo-lisogospodarskogo-akcionernogo-tovaristva-lisi-ukrayini> (data 20.01.2023)
22. Pro skhvalennya Stratehiyi derzhavnoyi stratehiyi upravlinnya lisamy Ukrainy do 2035 r.: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.12.2021 №1777-r.
23. Svyntukh M. B. Pravove rehulyuvannya zemel' lisovoho fondu. Ukrainy's'kyy zhurnal prykladnoyi ekonomiky. 2016. T. 1, № 1. S. 163-170
24. Smolyarchuk R . f. Problemy formuvannya i rozvytku prava komunal'noyi vlasnosti na lisi v Ukraini. Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Seriya : Pravoznavstvo. 2018. T. 23, Vyp. 2. C. 35-44.
25. Steps'ka O. V., Zaveryukha M.M. Lis yak ob'yekt pravovoho rehulyuvannya v lisovomu ta zemel'nomu zakonodavstvi Ukrainy. Chasopys Kyiv's'koho universytetu prava. 2016. № 2. C. 281-285.
26. Shubalyy O . Priorytetni napryamy rozvytku instytutu vlasnosti na lisovi zemli. Ekonomist. 2017. № 12. C. 35-39.
27. Yurchyshyn N . H. Suchasnyy stan ta perspektyvy reformuvannya instytutu prava vlasnosti na lisy v Ukraini. Aktual'ni problemy derzhavy i prava. 2012. Vyp. 64. C. 396-402.